

Mgr Ryszard Czarnopyś

Białystok 11.08.2020

Wydział Filologiczny

Uniwersytet w Białymstoku

**PROBLEMATYKA POLSKA W DZIAŁALNOŚCI PISARSKIEJ GILBERTA
KEITHA CHESTERTONA: HISTORIA – KULTURA – POLITYKA**

Streszczenie

Celem rozprawy jest zebranie i opisanie felietonów, artykułów prasowych, dzieł literackich Gilberta Keitha Chestertona, w których autor bezpośrednio odniósł się do spraw polskich. Materiały zostały przedstawione w porządku chronologicznym, aby uwypuklić wkład angielskiego pisarza w kształtowanie opinii na temat Polski wśród rodzimych czytelników w kluczowych momentach historycznych. Z drugiej strony, układ chronologiczny przyjęty w rozprawie pozwolił na ukazanie przemian, które zaszły w postawie pisarza wobec Polski i Polaków na przestrzeni niemal czterech dekad jego kariery pisarskiej. Materiał źródłowy oparty jest w głównej mierze na felietonach pisarza opublikowanych w tygodnikach „The Illustrated London News” oraz „The New Witness”. Teksty polskich pisarzy i krytyków literackich, w których odnoszą się do Chestertona, pochodzą głównie z „Wiadomości Literackich”, prasy lokalnej, pamiętników i listów autorów.

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów oraz dodatku, w którym odniosłem się do dzieł polskich literatów, którzy w swojej twórczości zainspirowali się filozofią Gilberta Keitha Chestertona. Rozdział I odnosi się do początku kariery literackiej i publicystycznej (lata 1900 – 1915). Powstały wówczas najbardziej znane powieści angielskiego pisarza: *Napoleon z Notting Hill* oraz *Człowiek, który był Czwartkiem*. Jest to okres, w którym Chesterton pisał o Polsce rzadko i nieregularnie. Autor był w tym okresie słabo znany w Polsce. Sytuacja ta nieco zmieniła się dopiero po wydaniu pierwszego tłumaczenia *Człowieka, który był Czwartkiem* (książka ukazała się pod tytułem *Delegat anarchistów*) na język polski, autorem którego był

Wincenty Rzymowski. Sylwetkę angielskiego autora starali się przybliżyć polskim czytelnikom: Stanisław Brzozowski, Aleksander Patkowski i Maria Rakowska.

Ostatnie lata wojny i konferencję pokojową w Paryżu, która ostatecznie potwierdziła przywrócenie państwa polskiego, opisałem w rozdziale II. W omawianym okresie (lata 1916-1919) Gilbert K. Chesterton bardzo aktywnie włączył się w propolską akcję propagandową. Jego felietony, w których przypominał o niesprawiedliwości rozbiorów Polski, regularnie ukazywały się na łamach „The Illustrated London News”. Po wojnie pisarz równie aktywnie apelował w prasie angielskiej o wyznaczenie sprawiedliwych granic nowego państwa polskiego. Chesterton niestrudzenie upominał się o przyłączenie do Polski Poznania, Śląska i zapewnienie dostępu do morza.

Wydarzenia wojny polsko-bolszewickiej zostały omówione w rozdziale III. Chesterton szczegółowo informował czytelników o przebiegu działań wojennych na froncie. Pisarz podkreślał, że Polska stanowi „przedmurze Europy” i „ostatni bastion chrześcijaństwa”, który może obronić Zachód przed bolszewizmem. Większość tych tekstów opublikowano na łamach tygodnika „The New Witness”, w którym Chesterton pełnił funkcję redaktora naczelnego.

W rozdziale IV opisałem przełom jaki dokonał się w połowie lat dwudziestych XX wieku w odniesieniu do rozpoznawalności Chestertona w Polsce. Dzięki bezprecedensowemu zaangażowaniu się w sprawy polskie i wsparciu udzielonemu Polsce podczas wojny z bolszewikami Chesterton stał się postacią znaną i popularną. Angielski pisarz wspierał Polskę nie tylko przez swoją działalność publicystyczną, ale też przez swój udział w wydarzeniach propagujących kulturę polską, o czym w swoich wspomnieniach z pobytu w Anglii pisał Roman Dyboski.

Rosnąca popularność Chestertona zaowocowała zaproszeniem pisarza do Polski w 1927 roku. Chesterton był witany w Warszawie jako jeden z najwybitniejszych literatów początku XX wieku, ale też jako wielki przyjaciel Polski. Wizyta, która trwała ponad miesiąc, została omówiona w rozdziale V. Angielski pisarz odwiedził główne ośrodki uniwersyteckie w Polsce: Warszawę, Poznań, Kraków, Lwów i Wilno. Spotkał się z marszałkiem Piłsudskim, Romanem Dmowskim, profesorami polskich uczelni i oczywiście przedstawicielami świata literatury. Przebieg wizyty odtworzyłem na podstawie relacji w prasie lokalnej.

Rozdział VI opisuje ostatnią dekadę w karierze pisarskiej Gilberta Chestertona. W okresie tym – obejmującym lata 1928 – 1936 – pisarz rządziej publikował teksty o Polsce. Jednak były to zawsze teksty ważne i bezsprzecznie dowodziły wielkiej wiedzy autora o Polskę

i jego jednoznacznej sympatii. Na początku lat trzydziestych angielski pisarz z niepokojem pisał o zagrożeniu, które niesie Polsce rosnąca potęga niemiecka.

Dodatek, który umieściłem na końcu rozprawy, odbiega nieco od głównego tematu. Omawia on wpływ dzieł i myśli filozoficznej Chestertona na polskich pisarzy tworzących w dwudziestoleciu międzywojennym. Starłem się przedstawić przykłady takiego wpływu w powieściach Aleksandra Wata, Jarosława Iwaszkiewicza i w utworach polskich awangardzistów.

Gilbert K. Chesterton wielokrotnie był opisywany jako „przyjaciel Polski”. Z pewnością na to określenie zasłużył. Zapracował na nie swoim wieloletnim zaangażowaniem w sprawy polskie i obroną dobrego imienia Polski w Anglii. Było to szczególnie istotne jeżeli uświadomimy sobie, że większość angielskich tytułów prasowych stawiała Polskę w negatywnym świetle lub całkowicie pomijała polską tematykę.

Ryszard Karwowski